

ÚJ MAGYARORSZÁG
VIDÉKFEJLESZTÉSI PROGRAM
2007-2013

Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap:
a vidéki területekbe beruházó Európa

A Köles-ér (HUKM20022) különleges természetmegőrzési terület fenntartási terve

Debrecen

2014

Ügyfél

BioAqua Pro Környezetvédelmi Szolgáltató és Tanácsadó Kft.

Együttműködő partner

RESPECT Tanácsadó és Szolgáltató Kft.

Vezető szakmai koordinátor

Dr. Müller Zoltán

Szakmai koordinátor

Dr. Juhász Péter

Vezető természettudományi szakértő

Dr. Kiss Béla

Vezető agrárgazdálkodási szakértő

Fülöp Gyula

Közreműködő szakértők

Dr. Deák József Áron

Mizsei Edvárd

Dr. Gulyás Gergely

Sallai Zoltán

Ez a dokumentáció a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény értelmében szerzői jogvédelem alatt áll. A dokumentáció nyilvános, a megfelelő hivatkozások mellett szabadon felhasználható és terjeszthető!

Tartalomjegyzék

I. Natura 2000 fenntartási terv.....	6
1. A terület azonosító adatai.....	7
1.1. Név.....	7
1.2. Azonosító kód.....	7
1.3. Kiterjedés.....	7
1.4. A kijelölés alapjául szolgáló fajok és/vagy élőhelyek.....	7
1.4.1. Jelölő élőhelyek.....	7
1.4.2. Jelölő fajok.....	7
1.5. Érintett települések.....	7
1.6. Egyéb védeltségi kategóriák.....	8
1.7. Tervezési és egyéb előírások.....	8
1.7.1. Természetvédelmi kezelési terv.....	8
1.7.2. Településrendezési eszközök.....	8
1.7.3. Körzeti erdőtervek és üzemtervek.....	9
1.7.4. Körzeti vadgazdálkodási tervek és üzemtervek.....	9
1.7.5. Halgazdálkodási tervek.....	9
1.7.6. Vízyűjtő-gazdálkodási terv.....	9
1.7.7. Egyéb tervek.....	9
2. Veszélyeztető tényezők.....	11
3. Kezelési feladatok meghatározása.....	13
3.1. Természetvédelmi célkitűzés, a terület rendeltetése.....	13
3.2. Kezelési javaslatok.....	13
3.2.1. Élőhelyek kezelése.....	13
3.2.2. Élőhelyrekonstrukció és élőhelyfejlesztés.....	27
3.2.3. Fajvédelmi intézkedések.....	27
3.2.4. Kutatás, monitorozás.....	27
3.2.5. Mellékletek.....	27
3.3. A kezelési javaslatok megvalósításának lehetséges eszközei a jogi háttér és a tulajdonviszonyok függvényében.....	29
3.3.1. Agrártámogatások.....	29
3.3.2. Pályázatok.....	32
3.3.3. Egyéb.....	33
3.4. A terv egyeztetési folyamatának dokumentációja.....	33
3.4.1. Felhasznált kommunikációs eszközök.....	33
3.4.2. A kommunikáció címzettjei.....	34
3.4.3. Egyeztetés hatósági és területi kezelő szervekkel.....	36
II. A Natura 2000 fenntartási terv készítését megalapozó dokumentáció.....	39
1. A tervezési terület alapállapot jellemzése.....	40
1.1. Környezeti adottságok.....	40
1.1.1. Éghajlati adottságok.....	40
1.1.2. Vízrajzi adottságok.....	40
1.1.3. Talajtani adottságok.....	40
1.2. Természeti adottságok.....	40
1.2.1. A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű élőhelyek.....	42
1.2.2. A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű növényfajok.....	42
1.2.3. A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű állatfajok.....	42
1.2.4. A tervezési területen előforduló egyéb jelentős fajok.....	46

1.3. Területhasználat.....	46
1.3.1. Művelési ág szerinti megoszlás.....	46
1.3.2. Tulajdoni viszonyok.....	47
1.3.3. Területhasználat és kezelés.....	47
2. Felhasznált irodalom.....	51
3. Térképek.....	52

ÚJ MAGYARORSZÁG
VIDÉKFEJLESZTÉSI PROGRAM
2007–2013

Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap:
a vidéki területekbe beruházó Európa

I. Natura 2000 fenntartási terv

1. A terület azonosító adatai

1.1. Név

Tervezési terület neve: Köles-ér különleges természetmegőrzési terület (kTT)

1.2. Azonosító kód

Tervezési terület azonosítója: HUKM20022

1.3. Kiterjedés

Tervezési terület kiterjedése: 71 ha

1.4. A kijelölés alapjául szolgáló fajok és/vagy élőhelyek

1.4.1. Jelölő élőhelyek

A Natura adatlapon nem szerepel jelölő státuszú élőhely

1.4.2. Jelölő fajok

- réti csík (*Misgurnus fossilis*)
- vágó csík (*Cobitis taenia*)
- szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus amarus*)
- vöröshasú unka (*Bombina bombina*)
- mocsári teknős (*Emys orbicularis*)

1.5. Érintett települések

A tervezési terület által érintett helyrajzi számok listáját az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészelekről szóló 14/2010. (V. 11.) KvVM rendeletet (a továbbiakban: KvVM rendelet) tartalmazza. A Natura 2000 területek által érintett helyrajzi számokat és így a Natura 2000 jogi státuszt is a KvVM rendelet rögzíti, térképi megjelenítéssel is. A jogi jelleg a megosztással keletkező utód helyrajzi számokra is kiterjed.

Megye	Település	Érintett terület (ha)
Békés	Mezőgyán	29,9536
Békés	Sarkadkeresztúr	41,1377
Békés	Újszalonta	0,0241

1.6. Egyéb védettségi kategóriák

Natura 2000 terület	Ex lege szikes	Ex lege láp	Nemzeti Park (magterület)	Természetvédelmi Terület	Tájvédelmi Körzet	Összterület					
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha
Köles-ér (HUK M200 22)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	71,2430

Nemzetközi jelentőségű területek (pl. *Ramsari-terület*): a tervezési terület nincs átfedésben nemzetközi természetvédelmi vonatkozású kijelöléssel.

A területből 45,243 ha a „Kis-Sárrét” Magas Természeti Értékű Területbe tartozik (2009., MTÉT régebbi néven ÉTT).

Országos Ökológiai Hálózat övezetei által érintett területrészek (forrás: Országos Területrendezési Terv): magterület: 0%; ökológiai folyosó: 100%; puffer övezet: 0%.

1.7. Tervezési és egyéb előírások

1.7.1. Természetvédelmi kezelési terv

A különleges természetmegőrzési terület nem fed át semmilyen országos jelentőségű védett természeti területtel, így természetvédelmi kezelési terv nem áll rendelkezésre.

1.7.2. Településrendezési eszközök

- Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. Törvény.
- Békés megye megyei területrendezési terve (11/2012. (VI.27.) önkormányzati rendelettel módosított 15/2005. (X.7.) KT. sz. rendelet).

Az érvényben lévő településrendezési eszközök az Országos Rendezési Tervkataszter alapján az érintett településeken az alábbiak (HÉSZ: Helyi Építési Szabályzat):

Terv címe	Önkormányzati rendelet/határozat éve, száma	Vonatkozás	Hatálybalépés
Mezőgyán, szabályozási terv és HÉSZ	22/2008. (XII.31.) önkormányzati rendelet	teljes település	2008.12.31.
Sarkadkeresztúr, szabályozási terv és HÉSZ	11/2004 (VII.15.) önkormányzati rendelet	teljes település	2004.07.15.
Újszalonta, szabályozási terv és HÉSZ	4/2007 (IV. 27.) önkormányzati rendelet	teljes település	2007.04.27.

1.7.3. Körzeti erdőtervek és üzemtervek

A tervezési területen található üzemtervezett erdők a Körös-vidéki erdőtervezési körzethez (2015-ben tervezés alatt) tartoznak).

1.7.4. Körzeti vadgazdálkodási tervek és üzemtervek

A területet érintő körzeti vadgazdálkodási tervek a területileg illetékes megyei kormányhivataloknál lelhetők fel. Melyek a jogszabályoknak megfelelően egységesen a 2007 – 2017-es időszakra vonatkoznak. A tervek az alábbi vadásztársasági területi kódszámokkal kerültek benyújtásra.

- 04-952410-1-4-1 Mezőgyáni Földtulajdonosi Vadásztársaság - Mezőgyán
- 04-952310-1-4-1 Egyetértés Vadásztársaság - Sarkadkeresztúr

1.7.5. Halgazdálkodási tervek

13.4/6383-2/2011. azonosítószámú halgazdálkodási terv Körösi Halász Szövetkezet.
Érvényesség: 2015.12.31.

1.7.6. Vízyűjtő-gazdálkodási terv

A terület a Vízyűjtő-gazdálkodási Terv Tisza részvízyűjtőjéhez, annak a 2-13 Kettős-Körös tervezési alegységhez tartozik. (1042/2012. (II. 23.) Kormányhatározat, felülvizsgálat: 2015.12.22.)..

1.7.7. Egyéb tervek

- Fajvédelmi terv: A területre vonatkozóan, az itt előforduló védett, illetve Natura 2000 fajok tekintetében jelenleg nincs aktuális fajvédelmi terv érvényben. Vonatkozó jogszabályok
- A tervezési területre vonatkozó előírásokat tartalmazó jogszabályok: A TANÁCS 92/43/EGK IRÁNYELVE (1992. május 21.) a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről (Élőhelyvédelmi Irányelv”);Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet;Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészelekről szóló 14/2010. (V.11.) KvVM rendelet;A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény;A védett és a fokozottan védett növény és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény és állatfajok közzétételéről szóló 13/2001. (V. 9.) KoM rendelet;Fokozottan védett növény, illetve állatfajok élőhelyén és élőhelye körüli korlátozás elrendelésének részletes szabályairól szóló 12/2005. (VI. 17.) KvVM rendelet;Az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény;A földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter 153/2009. (XI. 13.) FVM rendelete az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény végrehajtásáról;A vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadásatról szóló 1996. évi LV. törvény;A Natura 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól szóló 269/2007. (X. 18.) Kormányrendelet;A Natura 2000 gyepterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól szóló 128/2007. (X. 31.) FVM rendelet;Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtott agrárkörnyezetgazdálkodási támogatások igénybevételének részletes feltételeiről szóló 61/2009. (V. 14.) FVM rendelet;A nem termelő mezőgazdasági beruházások támogatásáról szóló 33/2008 (III. 27.) FVM rendelet;Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a Natura 2000 erdőterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól szóló 41/2012. (IV. 27.) VM rendelet;124/2009. (IX. 24.) FVM rendelet az Európai

Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az erdőkörnyezetvédelmi intézkedésekhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről;1995. évi LVII. törvény a vízgazdálkodásról;220/2004. (VII. 21.) Kormányrendelet a felszíni vizek minősége védelmének szabályairól és módosításai ellenőrzésére vonatkozó részletes szabályokról;379/2007. (XII. 23.) Kormányrendelet a vizek hasznosítását, védelmét és kártételeinek elhárítását szolgáló tevékenységekre és létesítményekre vonatkozó szabályokról;21/2006. (I. 31.) Kormányrendelet a nagyvízi medrek, a parti sávok, a vízjárta, valamint a fakadó vizek által veszélyeztetett területek használatáról és hasznosításáról.

2. Veszélyeztető tényezők

Kód	Veszélyeztető tényező neve	Jelentősége (H = nagy, M = közepes, L = kis jelentőségű)	Érintett terület nagysága (%)	Milyen jelölő élőhelyre vagy fajra és milyen módon gyakorol hatást?
H01	felszíni vizek szennyezése	M	15	Szivárványos ökle (<i>Rhodeus sericeus amarus</i>): A tisztított szennyvizek hatására a nagytestű kagylók állományai visszaszorulhatnak, ami magával vonja a szivárványos ökle populációjának a csökkenését is.
I01	idegenhonos inváziós fajok jelenléte	H	20	Szivárványos ökle (<i>Rhodeus sericeus amarus</i>), vágó csík (<i>Cobitis taenia</i>), réti csík (<i>Misgurnus fossilis</i>): A szennyezett szakaszokon nagyobb arányban jelennek meg az ezüstkárász, razbóra, fekete törpeharcsa és a naphal egyedei, melyek jelenléte negatívan befolyásolhatja az őshonos faunaelemek, így a közösségi jelentőségű fajok állományait is.
J02	emberi hatásra változó vízáramlási viszonyok	H	20	Szivárványos ökle (<i>Rhodeus sericeus amarus</i>), vágó csík (<i>Cobitis taenia</i>), réti csík (<i>Misgurnus fossilis</i>): A megépített műtárgyak jelentős veszélyeztető tényezőt jelentenek több közösségi jelentőségű faj esetében. A műtárgyak felvizen a víz áramlása lelassul, melynek hatására a meder feliszapolódik, ami az oxigéntartalomra érzékenyebb fajok visszaszorulását eredményezheti.
J02.02.01	üledékkotrás, kitermelés	H	35	Szivárványos ökle (<i>Rhodeus sericeus amarus</i>): A szivárványos ökle populációira az élő- és szaporodóhelyein végzett kotrások, mellyel a nagytestű kagylók egyrészét is eltávolítják, negatív hatásúak Vágó csík (<i>Cobitis taenia</i>): Ugyancsak negatív hatást gyakorolhat a vágócsík (<i>Cobitis taenia</i>) állományára a kotrás. Réti csík (<i>Misgurnus fossilis</i>): A lágyüledékkel több esetben tapasztaltuk réticikok (<i>Misgurnus fossilis</i>) kiemelését, így az

Kód	Veszélyeztető tényező neve	Jelentősége (H = nagy, M = közepes, L = kis jelentőségű)	Érintett terület nagysága (%)	Milyen jelölő élőhelyre vagy fajra és milyen módon gyakorol hatást?
				üledékeltávolítás releváns veszélyeztető tényező a faj esetében
J02.10	vízi és parti vegetáció kezelése csatornázási célokból	M	15	Réti csík (<i>Misgurnus fossilis</i>): Elsősorban a fennmaradt mocsári faunaelemeket veszélyezteti a vízi és parti vegetáció eltávolítása. Részben a búvóhelyek megszűnése, részben az árnyékolás megszűnése jelent veszélyt rájuk.
K01.02	eliszapolódás, feliszapolódás	H	20	Szivárványos ökle (<i>Rhodeus sericeus amarus</i>), vágó csík (<i>Cobitis taenia</i>): A duzzasztás hatására a közösségi jelentőségű halfaj elveszíti el élő- és szaporodóhelyét.

3. Kezelési feladatok meghatározása

3.1. Természetvédelmi célkitűzés, a terület rendeltetése

A Köles-ér különleges természetmegőrzési területté nyilvánításakor az élőhelyvédelmi irányelv 4. cikkének (4) bekezdése alapján a terület természetvédelmi célkitűzései meghatározásra kerültek, valamint kiemelésre kerültek egyes jelölő értékek, amelyeket a kezelés során prioritásként kell kezelni. A Natura 2000 területek célkitűzései és prioritásai a területek hivatalos Natura 2000 adatlapjain (SDF) találhatóak.

A terület természetvédelmi célkitűzése a jelölő fajok (vágó csík (*Cobitis taenia*), réti csík (*Misgurnus fossilis*), szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus amarus*), vöröshasú unka (*Bombina bombina*), mocsári teknős (*Emys orbicularis*)) állományainak hosszú távú fenntartása és a közösségi jelentőségű élőhelyek állapotának javítása elsősorban a vízgazdálkodáshoz köthető intézkedések révén.

A vízgazdálkodás tekintetében a célok elérését az ökológiai vízigény biztosítása, a jó kémiai és biológiai állapot elérése, a természetesebb parti zonáció fenntartása szolgálja.

3.2. Kezelési javaslatok

A 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet 4.§ 5. pontja alapján „(5) A fenntartási terv a Natura 2000 terület kezelésére vonatkozó javaslatokat, valamint ezek megvalósításának lehetséges eszközeit tartalmazza, és jogszabály eltérő rendelkezése hiányában kötelező földhasználati szabályokat nem állapít meg.”

Az itt megfogalmazott előírás-javaslatok célja, hogy a kezelési egységekben előforduló közösségi jelentőségű értékek, a jelenlegi gazdálkodási gyakorlat és adottságok alapján javaslatot tegyenek a gazdálkodás kívánatos módjára. Ennek érdekében itt megfogalmazásra kerülnek olyan előírás-javaslatok, amelyek alapul szolgálnak a jövőbeli támogatási programok kidolgozásához. A gazdálkodók számára ezek az előírás-javaslatok a jelen terv alapján kötelezettséget nem jelentenek, betartásuk csak támogatási programokon keresztül, önkéntes vállalás formájában válhat csak kötelezővé. A már más jogszabály vagy hatósági eszköz alapján létező előírások esetében azok kötelező jellegét értelemszerűen az azt megalapozó jogszabály, vagy hatósági eszköz támasztja alá, jelen fenntartási terv ezekre az előírásokra csak utalást tesz.

A Natura 2000 területre vonatkozó természetvédelmi célkitűzések eléréséhez a terület egyes részei eltérő kezelést igényelnek, figyelembe véve az ott előforduló élőhelyeket, fajokat, és az ott jellemző gazdálkodási formákat. A kezelési, fenntartási, és részben az élőhelyrekonstrukciós és fejlesztési javaslatokat ezért a Natura 2000 terület egyes lehatárolt részegységeire, az úgynevezett kezelési egységekre (KE) vonatkozóan rendszerezi a fenntartási terv. Az egyes kezelési egységekre nem vonatkoztatható élőhelyrekonstrukciós, fajvédelmi, kutatási és monitorozási javaslatokat a 3.2.2. - 3.2.4. fejezetben tárgyalja a fenntartási terv.

3.2.1. Élőhelyek kezelése

3.2.1.1. A terület egészére megfogalmazott általános kezelési javaslatok.

- A vízfolyás mentén fennmaradt gyepterületek fenntartása.
- A parti sávban található őshonos fafajfajok, illetőleg a vízinyóvényzet hosszú távú megőrzése.
- Megfelelő vízkormányzással az ökológiai igényeket figyelembe vevő vízhozam biztosítása.

- A felszíni vízhasználatok (vízkivételek, vízátervezetések) az ökológiai szempontból szükséges mederben hagyandó vízhozam figyelembevételével történő megvalósítása.
- Az illegális szennyvízbevezetések megakadályozása, illetőleg a vízfolyás környezetében a szennyvíztisztítás megoldása.
- A fenntartási munkálatoknál az ökológiai szempontokat figyelembe vevő technológiák alkalmazása, valamint a szántóföldi műveléstől mentesített, puffertületek (puffersávok) kijelölése a negatív hatások, így a vegyszerbemosódás mérséklése érdekében.
- Partmenti növényzóna helyreállítása, kialakítása a termőhelyi viszonyoknak megfelelő őshonos növényfajokkal.
- A jó halászati és horgászati gyakorlat bevezetése.

3.2.1.2. Kezelési egységek

A természetvédelmi szempontból javasolt kezelések egységesebb átláthatósága érdekében ún. kezelési egységeket (KE) állapítottunk meg, melyeket hasonló jellegű élőhelyfoltok alkotnak. A kezelési egységek lehatárolása nem követi az ingatlan-nyilvántartási határokat, mivel a valós és a tényleges területhasználat ettől jelentősen eltérhet.

A Köles-ér Natura 2000 területen az előforduló élőhely, fontosabb fajok és gazdálkodási módok alapján 5 kezelési egység lehatárolása indokolt, amelyek térképi megjelenítését a 3.2.5 mellékletek fejezet mutatja be. A kezelési egységek lehatárolása nem követi az ingatlan nyilvántartási határokat, mivel a valós és a tényleges területhasználat ettől jelentősen eltérhet. A kezelési egységek lefedik a teljes tervezési területet, tartalmaznak jelölő és nem jelölő élőhelytípusokat egyaránt.

KE-1 kezelési egység

(1) Meghatározása: A Köles-ér állandó vizű medre, valamint a medret kísérő nádasok, mocsári növényzet. A kezelési egység az egész Natura terület gerincét adja, kiterjedése 18,6 ha.

(2) Érintettség vizsgálata

- ÁNÉR élőhelyek: fragmentális mocsári- és/vagy hínárnövényzet mozaikok álló és folyóvizek partjánál (BA), álló- és lassan áramló vizek hínárnövényzete (Ac), állóvizek (U9), nem tőzegképző nádasok, gyékényesek és tavikákások (B1a), nem zsombékoló magassásrétek (B5)
- Natura 2000 élőhelyek: -
- Érintett jelölő fajok: réti csík (*Misgurnus fossilis*), vágó csík (*Cobitis taenia*), szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus amarus*), vöröshasú unka (*Bombina bombina*), mocsári teknős (*Emys orbicularis*)

(3) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok

Terhelések csökkentése: környezetvédelmi szabályozáson és hatósági ellenőrzésen keresztül megoldandó feladat a víztesteket érő mezőgazdasági, ipari és kommunális szennyezések és terhelések minimalizálása.

Vízpótlás: A hosszan tartó aszályos időszakban, mikor a Köleséri-csatorna mint élőhelyhez kötött életközösség, melynek részét képezik a jelölő fajok állományai és a jelölő élőhelyek foltjai is ökológiai vízigénye nem biztosított, javasoljuk az ökológiai vízhiány pótlását. Ennek lehetőségéről, ill. fenntarthatóságáról a víztest vízügyi kezelőjével a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatósággal (KÖVIZIG) szükséges egyeztetni, valamint a vízügyi kezelő KÖVIZIG-gel együtt a román vízügyi kezelővel történő kétoldalú nemzetközi egyeztetés szükséges.

Víz kivétel: Jelenleg a Köles-ér medréről jelentős volumenű öntözési és halastavi célú vízkivétel történik, ami a Hosszúfok-Határér-Kölesér-főcsatornát, mint kijelölt víztestet érinti. Az engedélyezett vízkivételi volumenből az öntözési célú vízkivétel nagyrészt nyári kisvízes időszakokra esik, ami indokolhatja az ökológiai vízigény biztosítása érdekében a vízkivételek korlátozását. Ennek érdekében szükséges a mederben hagyandó minimális vízmennyiség (vízhozam, vízszint), az ökológiai vízigény meghatározása. A rendelkezésre álló vízkészlet és az ökológiai vízigény különbségét meghaladó mértékű vízkivétel nem javasolt a vízi és vízhez kötődő jelölő fajok (vágó csík szivárványos ökle) számára megfelelő környezeti feltételek biztosítása, élőhelyének és táplálékbázisának megőrzése érdekében.

Víz visszatartás, medertározás: A vízfolyás vízutánpótlása alapvetően a vízgyűjtő romániai részéről érkező vízhozamtól, és romániai vízügyi kezelő vízkormányzási gyakorlatától függ. A vízhozamot nagyon jelentősen meghatározó másik tényező a halastavi vízkivételek és vízleeresztés, mely jelentős volumenű mesterséges vízhozam és vízszintváltozásokat okoz. A KE-1 kezelési egységen belül magában a csatornában javasolható víz visszatartás, bögézés, a jelölő és egyéb előforduló fajok (szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus amarus*), vágócsík (*Cobitis taenia*)) érdekében. A víz visszatartásnak részben jelenleg is megvannak a műszaki feltételei, hiszen a víztest több szelvényében van erre alkalmas mőtárgy. Ennek ellenére a vízügyi kezelővel folytatandó egyeztetések során vizsgálni érdemes, hogyan javítható esetleg még jobban természetvédelmi szempontból a víz visszatartás mértéke és hatékonysága úgy, hogy tavasszal se okozzon káros belvízi elöntést. A víz megtartására (milyen formában, mennyi ideig) irányuló konkrét elképzelések megfogalmazásához vízépítési tervezési folyamat lebonyolítása szükséges (elengedhetetlen pl. a geodéziai felmérés terepmodell létrehozásához). Továbbá a tulajdonviszonyok részletes feltárása is szükséges annak megállapításához, hogy a környező szántókon vagy a Natura területen belül lévő rét-legelőkön okozható-e káros belvízi elöntés, amit el kell kerülni. Ezek hiányában konkrét elképzelések nem adhatók meg, hiszen ezeknek a kérdéseknek a megválaszolása túlmutat a fenntartási terv keretein. Stratégiai jellegű véleményt fogalmazunk meg, miszerint szükséges volna egy olyan tanulmány kidolgozása, ami megvizsgálja részleteiben a lehetséges élőhely-rekonstrukciós megoldásokat, figyelembe véve a tulajdonviszonyokat, a gazdálkodást érintő kérdéseket. A tanulmány kidolgozására és a víz visszatartás további lehetőségeinek keresésére csak a vízügyi kezelő Körös-vidéki Vízügyi Igazgatósággal egyeztetve, közös tervezés eredményeként van lehetőség.

Kotrás, üledékkitermelés kivitelezésével kapcsolatos javaslat: A középvízi meder jelenlegi állapotában (KE-1 kezelési egység) jellemző az üledékfelhalmozódás. A fenntartási munkáknak része a kotrás, és az üledékfelhalmozódás előrehaladtával várható a vízügyi kezelő részéről a meder vízszállító kapacitásának megőrzése érdekében az üledékkitermelésre vonatkozó igény.

Javasolt időbeli korlátozás: A kotrási, üledékeltávolítási munkálatok kivitelezése szempontjából élővilágvédelmi szempontból javasolható időpont a július 01-november 01. közötti időszak.

Javasolt térbeli korlátozás: A kotrási, üledékeltávolítási munkálatok kivitelezése során javasoljuk, hogy kerüljön meghatározásra egy kivitelezési oldal, mely a későbbiekben is fenntartási oldalként funkcionálhat, ill. a másik oldal legyen ún. ökológiai oldal, melynek fő szerepe, hogy élőhelyet biztosítson a vízfolyás és a vízfolyást kísérő növényzet, valamint a hozzá kapcsolódó életközösség számára, ezáltal biztosítsa, hogy a középvízi meder ökológiai folyosó és magterület funkcióját

ellássa a fenntartási jellegű munkák ellenére is. A kivitelezési oldalon a kisvízi medret kísérő magasabb rendű növényzet különös tekintettel a kivitelezést akadályozó fásszárú vegetációra eltávolításra kerül, ill. eltávolításra kerül a középvízi meder keresztszelvényének kivitelezési oldal felé eső 50%-ából az üledék, ill. az emerz mocsári- és hínárnövényzet. Ezzel szemben javasoljuk, hogy a kivitelezési oldallal szemközti ökológiai oldalon a kisvízi medret kísérő szegélynövényzet, valamint a középvízi meder keresztszelvényének kivitelezési oldal felé eső 50%-ában az üledék, ill. az emerz mocsári- és hínárnövényzet változatlan formában kerüljön megőrzésre.

Partkezelés: A középvízi meder szegélyében a meder hossz-szelvényében helyenként cserjés-fás szegélyvegetáció található. Javasoljuk, hogy a partkezelés keretében azokon a partszakaszokon ahol a jelenlegi fás-cserjés szegélyvegetációban nincs idős fa, ott egy-egy őshonos fűzfa kiválasztásával és meghagyásával, ill. közvetlen környezetében (2-3 m) a fás-bokros vegetáció ritkításával 50-60 méterenként egy-egy idős őshonos fa felnövését tegyék lehetővé a meder szegélyében, melyek gyökérzete bele lóg a középvízi mederbe. Ezt a kezelést azon part mentén javasoljuk, ahol nem akadályozza a vízügyi kezelő fenntartási munkáját, tehát a fentiekben javasolt ökológiai oldalon.

Gazdálkodás: a gazdálkodás kizárására a vizes élőhelyekről nincs szükség. A jelenlegi gazdálkodás (halászati hasznosítás) folytatható a vizes élőhelyeken.

(4) Gazdálkodáshoz köthető, támogatási rendszerbe illeszthető kezelési előírás-javaslatok

(a) Kötelező előírások és korlátozások

Az idegenhonos halfajok telepítésével kapcsolatosan az 1996 évi LIII. törvény a természet védelméről 14. § rendelkezései az irányadók.

(b) Önkéntesen vállalható előírások

- A területen, a növényvédelmet kizárólag vizekre és vízben élő szervezetekre nem veszélyes minőségű anyagokkal és kizárólag inváziós növényfajok irtása céljából lehet végezni. (V01)
- A működési terület szerinti nemzeti park igazgatóság által kijelölt területen tilos a nádaratás. (V06)
- Felszíni vizekből történő öntözés csak az illetékes hatóság engedélye alapján lehetséges. (V09)
- Idegenhonos halfajok visszaszorítása kötelező, idegenhonos halfaj telepítése tilos. (V19)
- A nádaratás megkezdése előtt 48 órával a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóságot értesíteni kell. (V42)
- A hagyásfoltok kialakítását a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetve kell kijelölni. (V44)
- December 15. és február 15. között lehet nádaratást folytatni, a mindenkori időjárási és talajviszonyok figyelembe vételével. (V47)
- A nádaratás csak fagyott talajon végezhető. (V56)
- A betakarítás során a nád rizómájának megsértését kerülni kell. (V57)
- A nádaratás megkönnyítése érdekében az érintett terület vízszintjének megváltoztatása tilos. (V62)

(5) Élőhely-rekonstrukciós és élőhely-fejlesztési javaslatok

Az általános kezelési javaslatok között több kifejezetten rekonstrukciós jellegű. A víztest jó ökológiai állapotának fenntartásához elengedhetetlen a megfelelő áramló jellegű, folyamatos vízpótlás. A feliszapolódott mederszakaszoknál szükség lehet részleges vagy teljes mederkotrásra. Hosszútávú megoldást az egykori természetes vízrendszer – melyhez a Köles-ér is tartozott – realitásokhoz igazodó felélesztése jelenthet. Ennek kidolgozása jelen fenntartási terv lehetőségein túl mutat.

(6) Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatok

Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatot nem teszünk

(7) Kezelési javaslatok indoklása

A Köles-ér több helyütt feliszapolódott és az egykori közös vízrendszertől részben elvágott medre, állandó vízterének fennmaradása, természeti értékeinek megőrzése csak aktív vízügyi beavatkozásokkal lehetséges. A folyamat elsősorban a kiváltó okok (medrek vízháztartásának javítása, vízvisszatartás, illetve víztöbblet biztosítása, tápanyag-akkumuláció kizárása, kotrás) megszüntetésével állítható meg. A felsoroltak közül a víztest jó ökológiai állapotának fenntartásához a legfontosabb az áramló jellegű, folyamatos vízpótlás.

A KE-1 kezelési egységben történő vízvisszatartásnak várhatóan kedvező hatása lenne a KE-3, KE-4 egységekbe tartozó közösségi jelentőségű pannon szikes sztyeppék és mocsarak (1530*), síksági pannon löszgyepek (6250*), ill. *Cnidion dubii* folyóvölgyeinek mocsárrétjei (6440) élőhelyek vonatkozásában is, hiszen a vízfolyás medrében történő vízvisszatartás várhatóan stabilabbá tenné a mederrel szomszédos gyepek jellegű élőhelyeken a talajvízszintet, ezzel összefüggésben pedig az élőhely vízháztartási viszonyait.

Azért javasoljuk a vízvisszatartást, hogy a nyár elejétől-közepétől jellemző, forró és aszályos időszakokban is legyenek üde területek. Élőhely- és fajvédelmi szempontból is számos előnnyel járna, ha a vizes élőhelyek kisebb tartóssággal kerülnének szélsőséges vízhiányos állapotba.

Mivel a térség gazdálkodási szerkezetéből adódó vízigény alapvetően öntözési célú vízigény, mely esetében a kitermelés általában egybe esik a vízfolyások kisvízes időszakával, ezért előfordulhat, hogy a potenciális vízkivétellel terhelt érintett meder-szakasz aktuális vízhozama nem éri el az ökológiai vízigény mennyiségét. Ez maga után vonhatja például a vízhőmérséklet túlzott megemelkedését és az oldott oxigéntartalom csökkenését, ill. a mezőgazdasági területek felől a talajvízen keresztül érkező diffúz terhelés mértékének aktuális fajlagos (vízhozamra vetített) növekedését. A kedvezőtlen változások mértéke túllépheti a jelölő, ill. javasolt jelölő fajok (pl.: szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus amarus*), vágócsík (*Cobitis taenia*)) környezeti optimum tartományát, ami az egyedsűrűség csökkenéséhez vezethet.

Az üledékeltávolítási munkák korlátozását azért javasoljuk, mivel indokolt a hínárnövényzet és ezen keresztül a jelölő fajok (vágó csík (*Cobitis taenia*), réti csík (*Misgurnus fossilis*), szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus amarus*), vöröshasú unka (*Bombina bombina*), mocsári teknős (*Emys orbicularis*), közönséges vidra (*Lutra lutra*)) védelme érdekében a hínárnövényzet és emerz mocsári növényzet állandó fenntartása, legalább az egyik parton.

A fenntartási munkák közé sorolható kotrás során a mederben található üledék kitermelésével együtt a mederből eltávolításra kerül az üledékben gyökerező mocsári növényzet és hínárnövényzet

túlnyomó része, ill. a nem gyökerező hínárnövényzet jelentős része is. Az üledéssel és a növényzettel párhuzamosan fizikailag sérül, ill. eltávolításra kerül a mederből a bentikus életforma típusú, ill. a metafitikus életforma típusú fajok állományainak nagy része. Egy teljes keresztmetszélyt érintő mederkotrás követően a meder még legalább 2-3 évig nem lesz alkalmas élőhely a különböző növényállományokhoz kötődő fajok állományai számára. A növényzet eltávolításával jelentősen sérülnek a pannon szikes sztyeppék és mocsarak (1530*) élőhelytípusba sorolt élőhelyfoltok, ill. a növényzethez kötődő jelölő szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus amarus*) állományai, valamint az ökle szaporodásának feltételét jelentő kagylók állományai.

A javasolt időbeli korlátozás betartása esetén csökkenthető a mederben a fiatal halivadékok érintettsége, hiszen idősebb korban jobban képesek elkerülni a veszélyforrásokat

A középvízi meder keresztmetszetének 1/2-én a kivitelezési oldallal szemközi ökológiai oldal mentén érintetlenül maradó üledék, ill. hínárnövényzet és emerz mocsári makrovegetáció menedéket nyújt az érintett életközösséget alkotó fajpopulációk legalább 50%-ának, melyek így túlélnek a kivitelezési munkálatokat és azt követően várhatóan 3-4 vegetációs perióduson belül teljesen rekolonizálják a kisvízi medret. A meder felében maradó laza üledék biztosítja, hogy a jelölő mocsári teknős (*Emys orbicularis*) számára legyen megfelelő telelőhely.

A középvízi meder szegélyében növekvő idős fák árnyékoló hatásukkal megbontják a mocsári növényzet folytonosságát, teret engedve nyílt vízfelületek kialakulásának. A meder szegélyében növekvő idős, odvas fák a gyökérzetükkel és a gyökérzetük között kialakítható üregekkel jó rejtőzködési lehetőséget biztosítanak számos állatfaj, például a területenem jelölő, de közösségi jelentőségű közönséges vidra (*Lutra lutra*) számára. A fák vízbe lógó gyökérzete több halfaj számára jelent megfelelő ívóhelyet, mint például a jelölő vágó csík (*Cobitis taenia*).

KE-2 kezelési egység

(1) Meghatározása: utak, vízügyi létesítmények, szántó- és gyümölcsösdarabok. A kezelési egységbe a védőtöltéseken található földutak, a csatorna-átjárók, a szivattyúállások és a vízszabályzó műtárgyak (zsilip) tartoznak. Az ér mentén hosszanti földutakként, illetve apró foltokban szórványosan jelennek meg. Ide tartozik továbbá 5 apró szántó és gyümölcsösolt, a szántók elszántások. Összes kiterjedésük 2,5 ha

(2) Érintettség vizsgálata

- ÁNÉR élőhelyek: telephelyek, roncssterületek és hulladéklerakók (U4), út- és vasúthálózat (U11), egyéves, intenzív szántóföldi kultúrák (T1), extenzív szőlők és gyümölcsösök (T8)
- Natura 2000 élőhelyek: -

(3) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok

A gátak földútjait, az átjárókat, műtárgyakat nagy részét a vízügyi szerv karbantartja, egyéb kezelést nem igényelnek.

(4) Gazdálkodáshoz köthető, támogatási rendszerbe illeszthető kezelési előírás-javaslatok

a) Kötelező előírások és korlátozások

A kezelési egység élőhelytípusaira nincsenek érvényben kötelezően betartandó gazdálkodási előírások.

b) Önkéntesen vállalható előírások

- Inváziós fás szárúak mechanikus irtása kötelező. (GY26)
- Az inváziós gyomok virágzásban történő kaszálása kötelező. (GY107)
- Erősen fertőzött foltokat sokkoló kaszálással évente legalább háromszor kezelni kell. (GY108)
- A lekaszált inváziós növényeket a területről el kell távolítani a kaszálást követő 30 napon belül. (GY109)

(5) Élőhely-rekonstrukciós és élőhely-fejlesztési javaslatok

A kezelési egysége területén található apró szántódarabok elszántások, ezek felhagyása és visszagyepesedése szükséges.

(8) Kezelési javaslatok indoklása

A kezelési egységbe tartozó utak, átjárók, műtárgyak nagy része karbantartott, ezért egyéb kezelést nem igényelnek. A megadott javaslatok összességében az érintkező közösségi jelentőségű élőhelyek (síksági pannon löszgyepek (6250*), *Cnidion dubii* folyóvölgyeinek mocsárrétjei (6440)) védelmét szolgálják. A szántódarabok visszagyepesedésével ugyanezen élőhelyek kiterjedése kis mértékben növelhető.

KE-3 kezelési egység

(1) Meghatározása: Ebbe a kezelési egységbe foglaltuk össze a gyepeket. Ártéri mocsárrétek, sztyeprétfoltok és degradátumaik, magassásosok és nem tűzegképző nádas fragmentumok. A Köles-ér északnyugati szakaszán közel 3 km hosszan, nagyobb összefüggő foltokban, sávszerűen található mocsárrétek a hullámtérben. Egyelőre az inváziós fásszárúak terjeszkedése nem jellemző, elsősorban szórtan őshonos cserjék fordulnak elő. Ezek túlszaporodása sem kedvező, de nagyobb problémát jelent a nád előretörése, térfoglalása.

A töltéseken, mezsgyéken, mederszéleken található löszpusztarétek és degradátumaik kiterjedésük alapján (31%) meghatározó élőhelyei a Natura 2000 területnek. A környező táj intenzív használata (beszántás, mezőgazdasági vegyszerhasználat, mezőgazdasági és lakossági tápanyagterhelés) miatt jellegtelenedésük, gyomosodásuk, egyes szakaszokon fragmentálódásuk figyelhető meg. Főként a mezsgyéken, mederperemeken lévő állományok tűntek el. Cserjésedésük még nem előrehaladott, s az is kedvező, hogy a bennük terjeszkedő idegenhonos fásszárúak aránya még kicsi.

A kezelési egység összes kiterjedése 28,4 ha.

(2) Érintettség vizsgálata

- ÁNÉR élőhelyek: mocsárrétek (D34), nem zsombékoló magassárrétek (B5), nem tűzegképző nádasok, gyékényesek és tavikákások (B1a), löszgyepek, kötött talajú sztyeprétek (H5a), jellegtelen száraz-félszáraz gyepek (OC)

- Natura 2000 élőhelyek: *Cnidion dubii* folyóvölgyeinek mocsárrétjei (6440) (nem jelölő élőhely), síksági pannon löszgyepek (6250*) (nem jelölő élőhely)

(3) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok

Szerkezetük és fajkészletük megőrzése, illetve javulása alapvetően az extenzív gazdálkodás fellendüléstől, elsősorban a külterjes legeltetéstől várható. Mind a kaszálás, mind pedig a legeltetés (állatlétszám/legeltetett terület nagysága) a gyepek aktuális ökológiai állapotát figyelembe véve végzendő. Javasolt a rétgazdálkodás jellegű hasznosítás, amikor is a májusi-júniusi kaszálás után meghatározott állatlétszámmal sarjlegeltetés folyik. Visszaszorításához egyéb hasznosítás híján legalább rendszeres szárazzás szükséges. A környező szántók felől a beszántás egyes szakaszokon közvetlenül veszélyeztetheti a gyepeket. A szántó-gyep határterületeken a tápanyag utánpótlás és a növényvédő szerek használata gyomosodást, illetve jellegtelenedést okozhatnak. Javasolt a gyepekben előforduló szoliter és csoportos cserje-előfordulások, illetve az összefüggő cserjések és löszgyepek mozaikjaiban az élőhelyi arányok ökológiai szempontú optimalizálása.

(4) Gazdálkodáshoz köthető, támogatási rendszerbe illeszthető kezelési előírás-javaslatok

a) Kötelező előírások és korlátozások

Gyepek esetén a NATURA 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól szóló 269/2007. (X.18) Korm. rend előírásait szükséges alapul venni. Az erdőfoltokra vonatkozóan nincsenek érvényben kötelezően betartandó gazdálkodási előírások.

b) Önkéntesen vállalható előírások

- Felülvetés nem megengedett. (GY01)
- Vegyszeres gyomirtás nem megengedett. (GY02)
- Fogasolás nem megengedett. (GY09)
- Tárcsázás nem megengedett. (GY10)
- Gyepszellőztetés nem megengedett. (GY12)
- Kiszántás nem megengedett. (GY13)
- Felázott talajon mindennemű munkavégzés tilos. (GY14)
- Legeltetéssel és/vagy kaszálással történő hasznosítás. (GY22)
- Inváziós fás szárúak mechanikus irtása kötelező. (GY26)
- A természetes gyepekben szórtan jelentkező őshonos méretes fák (30 cm törzsátmérő felett) és a vadgyümölcsök (törzsátmérő megjelölése nélkül) megőrzése kötelező. (GY30)
- Gyepterületen előforduló, 1,5 m-nél magasabb tájidegen faegyedeket lábon állva kell vegyszeres kezelésben részesíteni (törzs megfűrése, vegyszer injektálása); a hatékonyság érdekében a vegyszert is alkalmazó munkát fafajtól függően a vegetációs időszak kezdetén (április-május) vagy végén (augusztus-szeptember) kell elvégezni. (GY34)

- Legeltethető állatfaj: szarvasmarhafélék. (GY67)
- Legeltethető állatfaj: juh. (GY68)
- Legeltethető állatfaj: kecske. (GY69)
- Legeltethető állatfajok: lófélék (ló, szamár). (GY70)
- A szénát a kaszálást követő 2 héten belül össze kell gyűjteni és eltávolítani a területről, vagy sávokban elégetni. (GY86)
- A gyepterület kaszálása, szárzúzása esetén minimum 10 cm-es fűtarló biztosítása (GY92)
- Fokozottan védett földön fészkelő madárfaj fészkének, fiókáinak megtalálása esetén a betakarítást, illetve a kaszálást azonnal be kell fejezni és haladéktalanul értesíteni kell a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóságot és javaslata alapján a talált fészkek körül 0,5-1 hektáros védőterületet kell kialakítani. (GY103)
- Minden évben tisztító kaszálás elvégzése kötelező (GY105)
- Az inváziós gyomok virágzásban történő kaszálása kötelező. (GY107)
- Erősen fertőzött foltokat sokkoló kaszálással évente legalább háromszor kezelni kell. (GY108)
- A lekaszált inváziós növényeket a területről el kell távolítani a kaszálást követő 30 napon belül. (GY109)
- Éjszakázó helyek, ideiglenes karámok és jószágállások helyét a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetni szükséges. (GY117)
- A legeléskizárt területet a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetetten kell kialakítani. (GY122)

(5) Élőhely-rekonstrukciós és élőhely-fejlesztési javaslatok

A gyepek vízháztartásuk javítása, degradációjukat okozó kiszáradásuk megakadályozása ökológiai vízigényüket figyelembe vevő, szabályozott mederszintű vízmegtartással és a vízelvezetések megszüntetésével érhető el. Ennek lehetősége a KE-1 egységben is megjelenik, megvalósításának kidogozása túlmutat a fenntartási terv keretein. A megvalósításhoz geodéziai felmérésen alapuló vízügyi tervezés szükséges.

(6) Erdőtelepítésre vonatkozó javaslatok

A zavart, alacsony természeti értéket képviselő, nagyobb kiterjedésű száraz gyepeknél megfontolandó a tatárjuharos lösztölgyes kisebb foltjainak, illetve a társulás fajainak szoliter vagy egy-két példányos telepítése.

(7) Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatok

A terület földútjainak karbantartásával megakadályozhatók az útelhagyásos gyepekárosítások.

(8) Kezelési javaslatok indoklása

A kaszálására és legeltetésére vonatkozó előírások hatására természetesebb fajdiverzitás alakulhat ki. A kezelési egység területén a gyepterületre vonatkozó valamennyi javaslat a löszpusztarétek és degradátumaik (síksági pannon löszgyepek (6250*) kiemelt közösségi jelentőségű élőhely) mint part menti gyepterületek, illetve a mocsárrétek (*Cnidion dubii* folyóvölgyeinek mocsárrétjei (6440) közösségi jelentőségű élőhely) hosszú távú megőrzését, és így a tervezési területen megvalósuló speciális cél elérését hivatottak biztosítani. A mocsárrétek ökológiai vízigényét figyelembe vevő, szabályozott mederszintű vízmegtartás és a természetes vízháztartásukat befolyásoló vízelvezetések megszüntetése hosszú távon ezen élőhelyek fenntartása érdekében szükséges volna.

KE-4 kezelési egység

(1) Meghatározása: Ebbe a kezelési egységbe foglaltuk össze az erdőket, a facsoportokat és fásorokat, és a törékeny fűz cserjéseket. Ide tartoznak a puhafa ligetek, bokorfüzesek, őshonos fajú facsoportok, valamint idegenhonos fásszárúak telepített és spontán állományai.

A Natura 2000 terület erdősítettsége és erdősültsége nem jelentős. Keskeny, maradvány jellegű, spontán regenerálódott, illetve telepítés-eredetű fűz-nyár ligeterdők (J4) főleg a terület északi végében, a Köles-ér torkolatánál található. A társulásalkotó fajok fehér fűz (*Salix alba*), fehér nyár (*Populus alba*) kisebb csoportjai, szoliter példányai sokfelé megtalálhatók (RA), többek között, mint a szárazodó nádasok szukcesszionális erdősődésének elindítói. A kisebb foltok megőrzése egyaránt fontos tájképi, élőhelyvédelmi és az erdőtípus természetes regenerációjának fenntartása szempontjából. A törékeny fűz alkotta üde cserjések elszórt, apró állományai zömmel az államhatár környékén fordulnak elő. A törékeny fűz alkotta üde cserjések a fűz-nyár ligeterdők kialakulásának pionír fázisának tekinthetők, így fennmaradásuk eleve kétséges a szukcesszió tükrében, hiszen az idő multával – friss iszapfelszínnek, pionírfelszínnek és elöntések híján – az állományok azonos jelölő élőhelybe tartozó másik élőhelybe, azaz fűz-nyár ligeterdőbe váltanak át.-A puhafaligetek legfőbb ökológiai problémája, az inváziós fa- és cserjefajok (amerikai kőris (*Fraxinus pennsylvanica*), zöld juhar (*Acer negundo*), gyalogakác (*Amorpha fruticosa*), terjeszkedése.

A kezelési egység kiterjedése összesen 11,8 ha. A kezelési egység egy része nem ún. üzemtervezett erdő, azaz az Országos Erdészeti Adattárban nyilvántartott terület. Olyan erdők és faállományok is tartoznak ide, amelyek nem erdő művelési ágú területen található. A természetmegőrzési terület 12 üzemtervezett erdő alrészletet érint, azonban a Sarkadkeresztúr külterületen lévő hosszú TI részletek nagy része más kezelési egységekben szerepel, mint gyepterület, vagy száraz cserjés. Így a kezelési egység kiterjedése nem éri el az üzemtervezett erdőrészletek összes kiterjedését, ami 15,26 hektár. Védett állomány nincs.

(2) Érintettség vizsgálata

- ÁNÉR élőhelyek: üde és nedves cserjések (P2a), fűz-nyár ártéri erdők (J4), őshonos fajú facsoportok, fásorok, erdősávok (RA), őshonos fajú puhafás jellegű pionír erdők (RB), idegenhonos cserje vagy japánkeserűfű-fajok uralta állományok (P2c), akácültetvények (S1), nem őshonos fajok spontán állományai (S6), nem őshonos fajú ültetett facsoportok, erdősávok és fásorok (S7)
- Natura 2000 élőhelyek: enyves éger (*Alnus glutinosa*) és magas kőris (*Fraxinus excelsior*) alkotta ligeterdők (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*) (91E0*) (nem jelölő élőhely)

- Érintett erdőrészek: Sarkadkeresztúr 1A, 1B, 1TI 1, 1TI 2, 2A, 2B, 2C, 2TI, 3A, 3B, 3TI 2, 3TI 3

(3) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok

Jelenleg a faállományok nagyobb részt idegenhonos fafajokból állnak, jellemzőek az elegyes nemes nyárasok, egy akác-os nemes nyáras is van. Ezek mellett egy hazai nyáras, egy kőrises és egy elegyes kőris részlet van.

A távlati célállományok között azok, amelyek hazai és tájthonos fafajokkal újíthatók (kőrises, egyéb lomb elegyes-hazai nyáras), kisebbségben vannak. Ezekben a területeken a körzeti erdőtervnek megfelelő gazdálkodás folytatható, a felújítások során azonban a természetvédelmi célkitűzéseknek az intenzíven terjedő fafajok arányának csökkentése felel meg, illetve törekedni kell arra, hogy az egyéb lombos fafajok közül a hazai, termőhelythonos fajokat alkalmazzák a felújításban.

A távlati célállományok között 3 nemes nyáras is szerepel. Javasoljuk, hogy ezeknek az erdőrészeknek az esetében is inkább őshonos, illetve tájthonos fafajt alkalmazzanak. Idegenhonos állományok hosszú távú fenntartása, már propagulum-termelésük miatt sem javasolt.

A természetközelinek mondható állományok vágáskorát javasolt emelni, a tisztítások/gyérítések, illetőleg egyéb termelések során az özönfajokat a lehetséges legnagyobb mértékben vissza kell szorítani. A tarvágásos véghasználatot mellőzni szükséges.

Hosszú távú cél a talaj és vízháztartási viszonyok szerint természetközeli puhafa ligeterdő foltok felnevelése. Ennek érdekében javasolt a magszórásra képes idős, őshonos füzetek, nyarakat – üzemtervezett erdőben és azon kívül is – mind az erdőgazdálkodás, mind egyéb kezelés során kímélni a genetikai állomány átmentése miatt. Vágásterületeken hangsúlyos az inváziósoktól mentesített hagyasfa-csoportok meghagyása. Kikerülhetetlen tarvágásos véghasználat esetén a természetközeli foltok helyi génkészletének megőrzése érdekében minden esetben vizsgálandó, hogy a letermelt állományok tuskósarjról való – legalább részterületes (pl. szegélyeket érintő) felújítása megvalósítható-e (elszórta álló egyedek esetében is). Tájidegen fajjal felújítás ne történjen. Az őshonos fafajokkal történő felújítások és/vagy erdősitések során javasolt elegyes állományok létrehozása. A kezelési egységbe tartozó idegenhonos fajú erdők szerkezetének és fajkészletének természetszerűbbé alakítása elrendő cél. Hosszú távú cél helyükön a talaj és vízháztartási viszonyok figyelembe vételével a tájra jellemző potenciális természetes erdőtípusok foltjainak felnevelése.

(4) Gazdálkodáshoz köthető, támogatási rendszerbe illeszthető kezelési előírás-javaslatok

a) Kötelező előírások és korlátozások

- Vonatkozó erdőterv rendelet, körzeti erdőterv: Körös-vidéki körzet (2015-ben tervezés alatt).
- Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a Natura 2000 erdőterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól szóló 41/2012. (IV. 27.) VM rendelet rendelkezéseit kell figyelembe venni az Országos Erdészeti Adattárban nyilvántartott területek esetén

b) Önkéntesen vállalható előírások

- Közösségi jelentőségű élőhelyek és fajok populációinak, továbbá a természetes és természetszerű erdők 200 m-es körzetében idegenhonos fafajok telepítésének korlátozása. (E04)
- Rakodó, depónia kialakításának területi korlátozása (a közösségi jelentőségű élőhelyekre, illetve fajokra történő esetleges káros hatások miatt). (E08)
- A fakitermeléshez és anyagmozgatáshoz szükséges közelítő nyomok csak a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek védelmének figyelembe vételével. (E09)
- Az emberek testi épségét, közlekedést és épületeket nem veszélyeztető (az erdei élőhelyek fenntartását kiemelten szolgáló) lábon álló holtfák meghagyása. (E17)
- A ritka fajhoz tartozó, vagy odvas, vagy böhöncös, vagy idős, vagy más okból értékes faegyedek kijelölése és megőrzése az elő- és véghasználatok során. (E18)
- Az elő- és véghasználatok során az előzetesen meghatározott fa-, illetve cserjefajok teljes körű kímélete. (E19)
- Erdészeti termékek szállításának, faanyag közelítésének korlátozása gyepterületen, tisztáson (a közösségi jelentőségű élőhelyek és fajok védelme érdekében). (E25)
- Az előhasználatok során az elegyfa fajok alsó és felső lombkorona szintben hagyása, fenntartása, lehetőség szerint a természetes erdőtársulásra/közösségi jelentőségű élőhelyre jellemző összetételben, mennyiségben és többé-kevésbé egyenletes eloszlásban. (E26)
- Őshonos fafajokkal jellemezhető faállományokban a nevelővágások során az idegenhonos fa- és cserjefajok egyedszámának minimális szintre szorítása, illetve lehetőség szerinti teljes eltávolítása. (E28)
- A vegyes összetételű faállományokban a nevelővágások során az idegenhonos fafajok eltávolítása. (E29)
- Felújítás táj- és termőhelyhonos fafajokkal, illetve faállomány típusal. (E51)
- Őshonos fafajú faállomány táj- és termőhelyhonos fa- és cserjefajokkal történő felújítása. (E52)
- Idegenhonos fafajú faállomány szerkezetátalakítása (E54)
- Az erdőfelújításban, pótlásban, állománykiegészítésben kizárólag tájhonos fafaj alkalmazása. (E57)
- Az erdősítések során a természetes erdőtársulásnak megfelelő elegyfajok biztosítása. (E58)
- Talajvédelmi rendeltetésű és felnyíló (erdőssztyepp jellegű) erdők esetében a felújítás során a táj- és termőhelyhonos fafajok tuskó- és gyökérsarj eredetű újulatának megőrzése. (E61)
- Az idegenhonos és tájidegen fafajú erdők véghasználatok során a táj- és termőhelyhonos fafajok egyedeinek meghagyása (az alsó- és lehetőség szerint a cserjeszintben is. (E64)
- A környező gyepterületek védelme érdekében az erdészeti tájidegen fafajok alkotta állományok terjeszkedésének megakadályozása. (E69)
- Lehetőség szerint mechanikai módszerek (pl. kézi cserjeirtás, szárzúzás, kaszálás) alkalmazandók agresszívan terjedő fajok visszaszorítására. (E72)

- Kártevők elleni védekezésnél a szelektív szerek vagy biológiai módszerek alkalmazását kell előnyben részesíteni. Nem használhatók olyan hatóanyag tartalmú készítmények, amelyek közösségi jelentőségű, illetve védett fajok egyedeit is elpusztítják. (E75)
- Szóró, szózó vagy etetőhely a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetett helyszínen alakítható ki. (VA01)

(5) Élőhely-rekonstrukciós és élőhely-fejlesztési javaslatok

Az idegenhonos fafajokból álló erdők, fásítások szerkezetátalakítása rekonstrukciós beavatkozásnak minősül. A célállományok hazai nyarasok, elegyes hazai nyarasok lehetnek.

(5) Kezelési javaslatok indoklása

Az élőhelyi felmérések alapján, a területen található puhafaligetek zöme sem szerkezetében, sem fajkészletében nem mondható természetszerűnek. Állapotuk fenntartása és javítása csak természetvédelmi szempontokat figyelembe vevő erdőgazdálkodással lehetséges. Természetszerűbbé alakításuk, a gyeperdő mozaikokban arányuk optimalizálása a természetes élőhely- és fajdiverzitást jelentősen növelheti. Így javulhat a közösségi jelentőségű enyves éger (*Alnus glutinosa*) és magas kőris (*Fraxinus excelsior*) alkotta ligeterdők (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*) (91E0*) élőhely állapota. Az idegenhonos fajok alkotta erdőfoltok tájra jellemző erdőtípusokká történő átalakításával a természetszerű erdőfoltok nagysága és száma növelhető, mely intézkedések szintén az előbb említett célt szolgálják.

KE-5 kezelési egység

(1) Meghatározása: Gyepürózsás-kökényes cserjések. Gyepürózsa (*Rosa canina*) és kökény (*Prunus spinosa*) alkotta összefüggő cserjések főként a Köles-ér középső szakaszán. Mocsárréteken, száraz gyepekben és kiszáradó nádasokban mindkét faj kisebb csoportjai és szoliter példányai előfordulnak. A kezelési egységhez tartozó nagyobb összefüggő cserjésekben megindult a spontán szukcesszionális erdősődés, elsősorban a puhafa ligetek fajaival, de az idegenhonos fásszárúak (amerikai kőris (*Fraxinus pennsylvanica*), keskenylevelű ezüstfa (*Elaeagnus angustifolia*)) jelenléte is meghatározó. A kezelési egység kiterjedése 8,1 ha.

(2) Érintettség vizsgálata

- ÁNÉR élőhelyek: galagonyás-kökényes-borókás száraz cserjések (P2b)
- Natura 2000 élőhelyek: -

(3) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok

A tájra jellemző egyéb cserje fajok (veresgyűrű som (*Cornus sanguinea*), csíkos kecskerágó (*Euonymus europaeus*), kányabangita (*Viburnum opulus*) stb.) ültetésével lehet színesíteni a cserjések fajkészletét. Ezen felül a cserjésekből kiinduló spontán szukcesszionális erdősődést kell segíteni, az idegenhonos fásszárúak szelekciójával. A tájhoz fajokból álló nagyobb, összefüggő cserjések és gyepek mozaikjainál a két élőhelytípus kedvező aránya alakítandó ki, ennek eléréséhez a cserjések visszaszorítására, felnyitására vagy további ültetésére lehet szükség.

(4) Gazdálkodáshoz köthető, támogatási rendszerbe illeszthető kezelési előírás-javaslatok

a) Kötelező előírások és korlátozások

A kezelési egység élőhelytípusaira nincsenek érvényben kötelezően betartandó gazdálkodási előírások.

b) Önkéntesen vállalható előírások

- A környező gyepterületek védelme érdekében az erdészeti tájidegen fafajok alkotta állományok terjeszkedésének megakadályozása. (E69)
- Lehetőség szerint mechanikai módszerek (pl. kézi cserjeirtás, száruzás, kaszálás) alkalmazandók agresszívan terjedő fajok visszaszorítására. (E72)
- A gyepek cserjésedését meg kell akadályozni, azonban a szórtan jelentkező őshonos cserjék megőrzésére törekedni kell. (GY28)
- A cserjeirtás megkezdésének időpontját legalább 5 nappal korábban írásban a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóságnak be kell jelenteni, valamint a meghagyásra szánt cserjéket, cserjefoltokat a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetni kell. (GY31)
- A működési terület szerinti nemzeti park igazgatóság általi kijelölésüket követően a fajgazdag, vagy védett fajokat tartalmazó cserjés foltokat nem szabad eltávolítani. (GY32)

(5) Élőhely-rekonstrukciós és élőhely-fejlesztési javaslatok

Élőhelyrekonstrukciós javaslatokat nem teszünk.

(6) Erdőtelepítésre vonatkozó javaslatok

Erdőtelepítésre vonatkozó javaslatokat nem teszünk.

(7) Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatok

Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatokat nem teszünk.

(8) Kezelési javaslatok indoklása

Az őshonos cserjések és gyepek arányainak optimalizálásával, a tájidegen fásszárúak visszaszorításával, tájjellemző cserjék ültetésével a természetes élőhely- és fajdiverzitás növelhető (pl. rovar és madárfajok megtelepedésének elősegítése). Jobban megóvhatóak az érintkező közösségi jelentőségű élőhelyek (enyves éger (*Alnus glutinosa*) és magas kőris (*Fraxinus excelsior*) alkotta ligeterdők (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*) (91E0*), síksági pannon löszgyepek (6250*), *cnidion dubii* folyóvölgyeinek mocsárrétjei (6440)) az inváziós fajok kolonizációjától.

3.2.2. Élőhelyrekonstrukció és élőhelyfejlesztés

Az élőhely-rekonstrukciós, fejlesztési lehetőségek előírás szerűen a KE-1, KE-2, KE-3, KE-4 kezelési egységekben, a 3.2.1. fejezetben belül bedolgozva jelennek meg az önkéntesen vállalható kezelési előírások között.

3.2.3. Fajvédelmi intézkedések

Az egyes fajokkal kapcsolatosan a fajvédelmi intézkedések élőhelykezelési jellegűek, így beépültek a kezelési egységekre megfogalmazott javaslatok közé:

KE-1: a megadott javaslatok a réti csík (*Misgurnus fossilis*), vágó csík (*Cobitis taenia*), szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus amarus*), vöröshasú unka (*Bombina bombina*), mocsári teknős (*Emys orbicularis*), közönséges vidra (*Lutra lutra*) fajok állományainak fennmaradását szolgálják

A jelölő halfajok (réti csík (*Misgurnus fossilis*), vágó csík (*Cobitis taenia*), szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus amarus*)) állományának fennmaradása érdekében továbbá vizsgálni kell a műtárgyak mellett tájba illesztett, természet szerű hallépcsők, halcsatornák kialakításának lehetőségét.

3.2.4. Kutatás, monitorozás

A tervezés alapját jelentő élőhelytérképezés 2014 folyamán készült el. A jövőbeni kutatások célja a területen előforduló, illetve potenciálisan megjelenő közösségi jelentőségű élőhelyek és fajok állományváltozásának követése.

A közösségi jelentőségű élőhelyek kiterjedésének monitorozására javasoljuk az NBmR protokoll szerinti élőhelytérképezés elvégzését 10 évente.

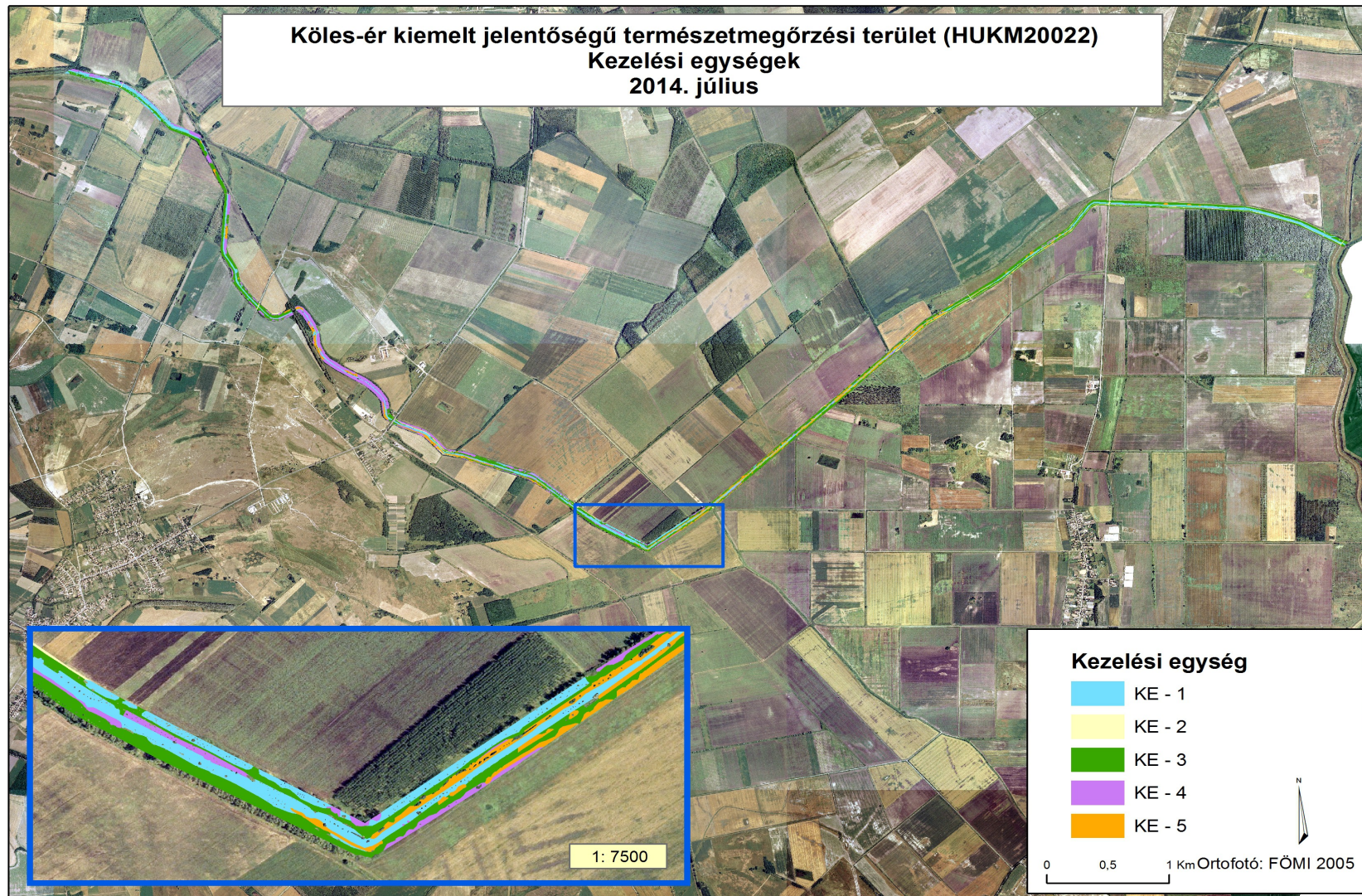
A jelölő halfajok monitorozására taxonokra kidolgozott módszerek indokoltak, a közösségi szintű, NBmR-ben használt módszertan csak részben elégíti ki ezen fajok populációinak a méretéről szükséges információhiányt: szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus*), vágó csík (*Cobitis taenia*): Elsősorban csónakból litorális zónában nappali időszakban elektromos halászgéppel végzett adatgyűjtés, legalább két eltérő aspektusban.

réti csík (*Misgurnus fossilis*): A korábban és jelenleg ismert, valamint a potenciálisan figyelembe vehető élőhelyek elektromos halászgéppel történő monitorozása tavaszi és őszi időszakban. A halfajok monitorozását 10 évente szükséges ismétetni

A területen jelölő kételtű- és hullófajok (vöröshasú unka (*Bombina bombina*), mocsári teknős (*Emys orbicularis*)) monitorozását az NBmR protokoll alapján kell végezni, 10 évente

3.2.5. Mellékletek

A területet hossza miatt papír alapon nagyléptékű térképeken mutatjuk be, 1:5000 -1:10000 méretarányú térképek elektronikus formátumban érhetőek el

A tervezési terület kezelési egységei

3.3. A kezelési javaslatok megvalósításának lehetséges eszközei a jogi háttér és a tulajdonviszonyok függvényében

A kezelési javaslatok megvalósításának lehetséges eszközei a terület tényleges hasznosítási módjaira, jellemzően a különböző művelési ágakra kerülnek meghatározásra. Ezek az összes, adott területhasználati móddal (művelési ággal) érintett kezelési egységre vonatkoznak (KE1-9).

A kezelési javaslatok megvalósítása során az alábbi fontosabb körülményeket kell figyelembe venni:

- A tervezési terület nem fed át védett természeti területtel, így természetvédelmi kezelési terv nem vonatkozik rá.
- A terület a Vízyűjtő-gazdálkodási Terv Tisza részvízyűjtőjéhez, annak a 2-13 Kettős-Körös alegységéhez tartozik.
- A terület az Országos Ökológiai Hálózat ökológiai folyosó övezetével (NÖH) 100%-os átfedésben van.
- A területből 45 ha (63%) a „Kis-Sárrét” Magas Természeti Értékű Területbe tartozik.
- A terület teljes egésze vízgazdálkodási tulajdonban (mint az állami tulajdon egyik alrendszeré) van.
- Művelési ágak közül a művelésből kivett területek döntő arányban vannak jelen (77%), erdő 18% található, a maradék pedig gyeper. A töltésmenti gyepeket kaszálják, egyes részeken azonban becserjésedett. Szántóföldi hasznosítás nem történik a területen.
- Figyelembe kell venni az élővíz medrét, annak parti sávját és kapcsolódó partmenti részeit (jellemzően művelésből kivett művelési ágban nyilván tartva).

3.3.1. Agrártámogatások

3.3.1.1. Jelenlegi működő agrártámogatási rendszer

A tervezési területen nem vesz igénybe területalapú agrártámogatást a gazdálkodó – az állam (terepbejárás, interjúk, gazdafórum alapján, de pontos adatok nem állnak rendelkezésre).

A gyeper- és erdőterületekre lett volna lehetőség Natura 2000 kompenzációs kifizetést igényelni; de az állami tulajdon miatt ez jelenleg problémás. Hasonlóan a gyepekre igénybe vehető horizontális gyeper, illetve zonális vizes élőhely agrár-környezetgazdálkodási célprogramban való részvétel is.

A területen folyó gazdálkodást érintő, kifejezetten területalapú agrártámogatások közül az agrár-környezetgazdálkodási kifizetések a legfontosabbak, amelyeknek jelentős természetvédelmi, illetve természetkímélő gazdálkodást befolyásoló vonzatai vannak. A horizontális agrár-környezetgazdálkodási célprogramok (extenzív gyepgazdálkodási) előírásai jórészt lefedik a gyepekre megfogalmazott alapszintű kezelési javaslatokat, így az ezekben való részvétel nagyban segíti a természetvédelmi célok megvalósulását, a területrészek megfelelő kezelését. Ennek kedvező hatása vízvédelmi szempontból elsősorban a mederhez közel eső töltésmenti, illetve a Köles-érrel szomszédos gyepeknél jelentkezik.

A tervezési terület meghatározó részének kezelése szempontjából legjelentősebb hatású agrár-környezetgazdálkodási célprogramok 2014. 08. 31-ig elvégződtek.

Fontos probléma a tervezési területen legnagyobb arányban jelenlévő művelésből kivett területek hátrányos megkülönböztetése, kizárása az agrár-támogatási rendszerekben, pl. az agrár-

környezetgazdálkodási célprogramokban, jelen esetben a vizes élőhelyekhez kötődő célprogramoknál.

3.3.1.2. Javasolt agrártámogatási rendszer

A 2014.08.31-el lezáruló 2009-2014 agrár-környezetgazdálkodási támogatások folytatását jelentő, következő agrár-környezetgazdálkodási programot minél előbb javasolt elindítani.

Ki kell emelni a vízfolyásokat, azok árterületét érintő jövőbeli agrártámogatási-kifizetési programok bevezetésének fontosságát, amihez alapot ad a jelenlegi MEPAR lehatárolás is.

A kezelési egységek (KE1-5) szempontjából fontos a következő javaslatok megjelenítése jövőbeli agrártámogatási programok intézkedéseinél és előírásainál (az érintett művelési ágakra vonatkozóan):

- felszíni- és talajvizek fokozott védelme tápanyagterheléssel és vegyianyag-szennyezéssel szemben, valamint a szaporodási időszakban végzett beavatkozásoktól; itt kiemelhető a felszíni vizek partmenti pufferzónáinak megjelenítése, kapcsolódó előírásainak különálló kezelése;
- általánosságban az inváziós növényfajok visszaszorításának támogatása alapvető fontosságú;
- fentiek esetében alapfeltétel az érintett művelésből kivett területrészek beemelése a támogatható területek közé;
- az állami tulajdonban lévő területkezelők támogatásokból történő részesedésének átgondolása, felülvizsgálata;
- gyepek esetében a kaszálási időpont meghatározására, illetve a kaszálásból kizárt területek lehatárolása az évekre előre megadott konkrét időpontok helyett alkalmasabb a nemzeti park igazgatóság által a gazdálkodóval közösen kidolgozott és évente felülvizsgált „kaszálási terv” alkalmazása; rugalmasabb alkalmazkodást tesz lehetővé az eltérő évszabványi csapadékviszonyokhoz és a változó gazdálkodási adottságokhoz (szénaigény, géppark).

Fontosabb kiindulási aktuális jogszabályok:

- agrár-környezetgazdálkodási támogatások (időszak: 2009-2014, 61/2009. (V. 14.) FVM rendelet és kapcsolódó rendeletei),
- nem termelő beruházások támogatása (időszak: 2009-2014, 33/2008. (III.27.) FVM rendelet),
- Natura 2000 gyepterületek kompenzációs kifizetése (269/2007 /X. 18./ Kormányrendelet, 128/2007. (X. 31.) FVM rendelet),
- 46/2009. (IV. 16.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési alaphoz az agrár-erdészeti rendszerek mezőgazdasági földterületeken történő első létrehozásához nyújtandó támogatás igénybevételének részletes szabályairól,
- 124/2009. (IX. 24.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alaphoz az erdő-környezetvédelmi intézkedésekhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről,
- 139/2009. (X. 22.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alaphoz az erdőszerkezet átalakításához nyújtandó támogatások részletes feltételeiről,

- 41/2012. (IV. 27.) VM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési alaphoz a Natura 2000 erdőterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól.

A KE1-5 kezelési egységek által érintett egyes művelési ágakra, hasznosítási módokra javasolt agrártámogatási-kifizetési előírások lényegében átfedésben vannak az új, várhatóan 2016. elejétől bevezetendő „Vidékfejlesztési Program 2014-2020” vonatkozó, jellemzően területalapú intézkedéseivel és műveleteivel. Ezért előremutatónak tarjuk azok rövid ismertetését a következőkben:

Nem termelő beruházások támogatása mezőgazdasági területeken:

- Madárvédelmi célú eszközbeszerzések (madárbarát kaszáláshoz vadriasztó lánc beszerzése, madárvédelmi berendezések beszerzése /jellemzőn fészekodúk/)
- Élőhelyfejlesztési célú nem termelő beruházások (inváziós növényfajok visszaszorítása gyepterületeken, , gyeptelepítés, sövény telepítése mezőgazdasági táblák szegélyein)
- Vízgazdálkodási beruházások (területi vízvisszatartást szolgáló vízi létesítmények kialakítása, partmenti pufferzóna kialakítása)

Agrár-erdészeti rendszerek létrehozása

- Agrár-erdészeti rendszerek létrehozása – horizontális (gyepgazdálkodásos extenzív állattartás fás területen, mezővédő fásítás kialakítása)

-

Erdei ökoszisztémák ellenálló képességének és környezeti értékének növelését célzó beruházások

- Az erdei ökoszisztémák környezeti értékének növelését célzó beruházások – horizontális és innovációs (ökológiai célú erdőszerkezet átalakítás őshonos fajokkal, mikroélőhelyek kialakítása és fenntartása)

Agrár-környezetgazdálkodási kifizetések

- Agrár-környezetgazdálkodási kifizetések (szántó, gyeplé, ültetvény, vizes élőhely, nádas; külön vízvédelmi célú szántóterületek /nitrát, erózió, belvíz, aszály, partmenti sáv/, természetkímélő gazdálkodási módszerek kiemelt földrajzi zónákban: Magas Természeti Értékű Területek, Natura 2000 területek és Víz Keretirányelv területek, választható előírásokból gazdálkodónként irányítottan/segítséggel összeállított vállalási csomagok, előírások eltérő környezeti hatása alapján súlyozva azok kifizetési értékét, belépő-alap-választható szintezéssel, alkalmazkodó pontozási rendszerrel)

Ökológiai gazdálkodás támogatása

- Ökológiai gazdálkodás (környezetkímélő gazdálkodás)

Kompenzációs kifizetések Natura 2000 gyepterületeken (jelenlegi rendszeren alapuló)

Kompenzációs kifizetések Natura 2000 erdőterületeken (jelenlegi rendszeren alapuló)

Kompenzációs kifizetések vízgyűjtő-gazdálkodási tervekbe felvett mezőgazdasági területeken

- Ökológiai gazdálkodás (környezetkímélő gazdálkodás)

- Víz Keretirányelvhez kapcsolódó kompenzációs kifizetések (erózió- és belvíz érzékeny területek, partmenti puffersáv)
- Kompenzációs kifizetések természeti hátránnyal érintett területeken (jelenlegi KAT folytatása új lehatárolással: gyepek megőrzése és takarmánytermő kultúrák támogatása)
- Erdő-környezetvédelmi kifizetések (jelenlegi rendszeren alapuló: ápolás, felújítás, véghasználat)

Környezetvédelmi projektekre és alkalmazásban lévő környezetvédelmi gyakorlatokra irányuló közös megközelítések, ideértve a hatékony vízgazdálkodást, a megújuló energia alkalmazását és a mezőgazdasági tájkép megőrzését

- Együttműködésben megvalósuló fenntarthatóságot célzó tájgazdálkodás, terület- és tájhasználat váltás ösztönzése és megvalósítása (térégi szintű, komplex tájhasználati mintaprojektek)

Jövőbeli agrártámogatási rendszert érintő, kapcsolódó javaslat:

Szaktanácsadás:

Kiemelten fontos lenne a természetkímélő gazdálkodási módszerek ismereteinek szaktanácsadókon keresztül eljuttatása a gazdálkodókhoz, egyrészt a helyi természetvédelmi szakemberek bevonásával, másrészt a jelenlegi tanácsadói állomány felkészítésével. A mostani agrár-szaktanácsadási rendszert mindenképp bővíteni kellene specializált, célzottan a Natura 2000 és Magas Természeti Értékű Területeken tevékenykedő szaktanácsadók egyedi hálózatával, amely természetesen integrálódna a rendszerbe, annak a koordinálásával működhetne.

Ezen szaktanácsadók kiválasztásában, felkészítésében és rendszeres magas szintű képzésében illetve szakmai háttéranyagokkal történő ellátásában részt kellene vennie az összes nemzeti park igazgatóságnak, a természetvédelmi tudásbázisoknak és kutatóhelyeknek (pl. MTA Ökológiai Kutatóközpont, egyetemi tanszékek), és a gyakorlati gazdálkodást is folytató természetvédelmi civil szervezeteknek. Ezen feladatokra pl. támogatott innovációs projekteket is lehetne fejleszteni a 2014-2020 Vidékfejlesztési Programon belül, vagy a KEHOP-on belül mint konstrukciót megjeleníteni és pályázati forrást nyújtani rá.

A szaktanácsadáshoz kapcsolódva fontos szerepe lehet a bemutató üzemeknek, amennyiben sikerül elegendő számú, példamutató természetkímélő gazdálkodást folytató nyitott gazdaságot bevonni a hálózatba, szerencsés esetben földrajzilag is lefedve a fontosabb élőhelytípusokat, tájegységeket. A nemzeti park igazgatóságok gazdálkodást folytató egységei az eddigiekhez hasonlóan ebben is úttörő szerepet vállalhatnak.

Ezen Natura 2000 fenntartási tervek előzőeket is segíthetik, pl. a területi szaktanácsadók felkészítését és terepi tanácsadói munkájukat, az agrártámogatási/vidékfejlesztési programokban résztvevő gazdálkodók felkészítését és ellenőrzéseit.

3.3.2. Pályázatok

Jelenlegi pályázatok

A tervezési területen jelenleg nincs olyan futó pályázat, amely meghatározóan érintené a kezelési egységek jelölő élőhelyeit vagy fajait, azok jelenlegi és tervezett kezeléseit.

Tervezett pályázatok

A tervezési területre vonatkozóan, annak célzott kezelésre jelenleg nem terveznek külön pályázatot.

3.3.3. Egyéb

A tervezési területhez kapcsolódóan nincs egyéb javasolt eszköz a kezelési javaslatok megvalósításához.

3.4. A terv egyeztetési folyamatának dokumentációja

3.4.1. Felhasznált kommunikációs eszközök

3.4.1.1. Érintettek elektronikus levélben történő megkeresése és tájékoztatása

A kommunikációs tervben meghatározott legfontosabb érintettekről a tervezési terület figyelembe vételével, célzott legyűjtéssel címlista került összeállításra. A megkeresett érintettek csoportjainak felsorolását a 3.4.2. *Kommunikáció címzettjei* című fejezet tartalmazza.

A címlista alapján a legfontosabb érintettek első körben elektronikus levélben kaptak tájékoztatást a tervezés elindulásáról és céljáról, a tervezés résztvevőiről, a tervről történő tájékozódási és a bekapcsolódási, véleményezési lehetőségekről. Az elektronikus levél tartalmazta a fő tájékozódási és véleményezési lehetőségként megadott honlap címét és egy közvetlen véleményezési email-címet, valamint mellékletként a tervezésről szóló tájékoztató dokumentumot is.

Második körben a legfontosabb érintettek elektronikus levélben figyelemfelhívást és tájékoztatást kaptak a terület fenntartási tervével kapcsolatban megtartandó gazdafórumról, annak pontos helyszínéről és időpontjáról, felkérve a címzetteket a részvételre, hogy véleményüket szóbeli formában is elmondhassák. A levél megerősítésként újból tartalmazta az egyéb, írásbeli véleményezési lehetőségek felsorolását is.

3.4.1.2. Honlap és email-cím

A tervezés információi (tervezésről és tervezőkről tájékoztatás, terv megismerési és letöltési lehetősége) minden érdeklődő számára szabadon hozzáférhető módon, kifejezetten a fenntartási tervekkel kapcsolatos kommunikáció céljára kialakított www.respect.hu/natura weboldalon jelentek meg. Ezen a honlapon lehetőség van közvetlen hozzászólási felületen is írásbeli véleményeket, javaslatokat eljuttatni a tervezésben résztvevők felé.

A honlap hozzászólási felületét kiegészítően egy külön, kifejezetten a fenntartási terv véleményezésére létrehozott email-cím is rendelkezésre állt az érintettek számára, hogy írásbeli hozzászólásukkal, javaslatukkal részt vehessenek a tervezés folyamatában (natura@respect.hu).

3.4.1.3. Sajtóközlemény és hirdetés

A tervezés megkezdéséről sajtóközlemény került kiadásra, főként a megyében érintett nyomtatott és elektronikus sajtóorgánumok részére. A sajtóközlemény röviden tartalmazott információkat a tervezés elindulásáról és céljáról, a tervezés résztvevőiről, a tervről történő tájékozódási és a bekapcsolódási, véleményezési lehetőségekről. A közlemény kiadását elsősorban internetes felületeken történő megjelenések követték.

A tervezés lényegi szakaszában, a sajtóközlemény tartalmával fizetett hirdetés jelent meg a leginkább érintett Békés megyében egy nagy példányszámú ingyenes kétheti lapban, amely számos érintetthez eljut (Csabai Mérleg, 2014. június 19., 28.000 példány), valamint a tartalma a lap internetes oldalán is megjelent (www.csabaimerleg.hu, 2014. június 5.)

3.4.1.4. Jegyzőkönyvezett terepbejárás

A tervezés lényegi szakaszában meg kívántuk ismerni a területen a legjelentősebb földhasználók ismereteit a témakörrel, szükségleteit és elvárásait. E célból terepbejárással egybekötött helyszíni interjúkat végeztünk a legfontosabb területhasználókkal. A helyszíni interjúkhoz készült egy részletes kérdéssor (bővebben a 3.4.4. *Kommunikációs melléklet* című fejezetben), ami alapján minden fontos kérdés felmerült és a kapott válaszok írásban dokumentálásra kerültek. A terepbejárásokat, helyszíni interjúkat a kommunikációs tevékenységben részt vevő Körösök Völgye Natúrpark Egyesület helyi ismeretekkel rendelkező munkatársai bonyolították le 2014. július-augusztus hónapban (időpontok és résztvevők: 2014.07.24. 2 fő; 2014.08.18. 4 fő). Az elhangzottakról a helyszínen interjúk jegyzőkönyv készült.

A helyszíni személyes interjúk alanyait az érintettek elemzését követően választottuk ki: a jelentősebb földtulajdonosokat, a természetvédelmi örök által javasolt vezető gazdálkodókat, a nagyobb hatással lévő területhasználókat, a szabályozó és hasznosító szervezetek kerestük meg. A kapott információk jól felhasználhatónak bizonyultak a szakmai tervezés során, főként a kezelési javaslatok megfogalmazásánál.

3.4.1.5. Gazdafórum

A tervezési területet érintően a fenntartási tervvel kapcsolatban gazdafórum került megrendezésre 2014. augusztus elején. A gazdafórum az érintettek széles körében került meghirdetésre, amelyet a gazdálkodók esetében a területileg illetékes falugazdászokon és önkormányzatokon keresztüli tájékoztatás is megerősített.

A megrendezett gazdafórum helyszíne: Körösök Völgye Látogatóközpont (5600 Békéscsaba, Széchenyi liget), és időpontja: 2014. augusztus 18., 10.00 óra. A gazdafórumon 18 fő vett részt (kitöltött jelenléti ív, fényképek). A fórumon elhangzott véleményeket, kérdéseket és válaszokat emlékeztető rögzíti.

A fórum megfelelő lehetőség a terv szélesebb körű megismerésének és a kapcsolódó véleménynyilvánítás biztosítására. Az érintett gazdálkodók, érdeklődők, döntéshozó és felügyeleti szervek számára lehetőség nyílt a fenntartási terv részleteinek megismerésére, a tervezett intézkedések okainak és összefüggéseinek megértésére, illetve a szóbeli vélemények és javaslatok közvetlen tervezők felé történő megfogalmazására. A fórumon a fenntartási tervről a tervező BioAqua Pro Kft. szakértői és megbízottjai, illetve a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság munkatársai adtak tájékoztatást, illetve válaszoltak a kérdésekre és fogadták a hozzászólásokat, javaslatokat – amelyek írásos emlékeztetőben kerültek rögzítésre.

3.4.1.6. Önkormányzati közzététel

A fenntartási terv önkormányzati közzététele a tervezési terület közigazgatási határok alapján érintett összes településének önkormányzatánál, az illetékes polgármesteri hivatalokban történt, lehetőség szerint kifüggesztés útján, illetve kiegészítésként helyi újságban vagy települési honlapon történő híradás révén.

3.4.2. A kommunikáció címzettjei

A kommunikáció címzettjeit a támogatási rendelet, illetve a korábbi tervezési kommunikációs projektek tapasztalatai alapján a következőkben határoztuk meg.

A fenntartási tervben előírtak végrehajtásában érintettek:

- érintett földhasználók, gazdálkodók

- érintett ingatlan tulajdonosok, vagyongazdálkodók
- területileg illetékes területi államigazgatási szervek
- érintett önkormányzatok
- érintett vízgazdálkodási társulatok
- érintett vadgazdálkodási szervek
- érintett vizeken a halászati jogok jogosultjai

A fenntartási tervezés eredményeit felhasználó szakmai szervezetek

- területileg illetékes falugazdászok és agrár szaktanácsadók
- területileg illetékes agrárgazdasági kamara, gazdálkodói szakmai szövetségek és más gazdálkodói érdekképviseleti szervek az érintett ágazatokban
- térségi szakterületi, környezetvédelmi és természetvédelmi társadalmi szervezetek
- területileg illetékes területi államigazgatási szervek

Az önkormányzatok, államigazgatási szervek, a területen működő civil és érdekképviseleti szervek elérhetőségei gyűjtés alapján rendelkezésre álltak. A területen érintett földtulajdonosok és vagyongazdálkodók megkeresése érdekében átnéztük a legfrissebb földhivatali adatokat. A földhivatali adatbázis másrészt segítette a legfontosabb, meghatározó véleménnyel rendelkező nagyobb gazdálkodók kiválasztásában is, amelyhez javaslataikkal segítséget nyújtottak a helyi terepi ismeretekkel rendelkező területileg illetékes Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság természetvédelmi őrjei is.

A tájékoztató elektronikus leveleket a következő, a tervezési területen érintett célcsoportok kapták meg:

- közigazgatási határukkal érintett települési önkormányzatok (polgármesteri hivatalok: polgármester, jegyző): Mezőgyán, Sarkadkeresztúr, Újszalonta
- Nemzeti Agrárgazdasági Kamara megyei főfalugazdásza és az érintett településeken illetékes falugazdászok; rajtuk keresztül a települések gazdálkodói, földhasználói
- a tervezési területen illetékességi vagy működési területtel rendelkező területi államigazgatási szervek: Tiszántúli Környezetvédelmi és Természetvédelmi Felügyelőség Kirendeltsége, Nemzeti Környezetügyi Intézet Körös-vidéki Kirendeltség, Békés Megyei Kormányhivatal, Békés Megyei Kormányhivatal Élelmiszerlánc-biztonsági és Állategészségügyi Igazgatósága, Békés Megyei Kormányhivatal Növény- és Talajvédelmi Igazgatósága, Békés Megyei Kormányhivatal Földművelésügyi Igazgatósága, Békés Megyei Kormányhivatal Erdészeti Igazgatósága, Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal Békés Megyei Kirendeltsége, Magyar Államkincstár Békés Megyei Igazgatóság, Békés Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság
- érintett Vízgazdálkodási Társulatok, Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság
- Dél-Alföldi Erdészeti Zrt. (DALERD)
- megyei Horgász Egyesületek Szövetsége
- Országos Magyar Vadászkamara megyei Területi Szervezete

- Nemzeti Agrárgazdasági Kamara megyei szervezete
- érintett LEADER Helyi Akciócsoportok
- Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat megyei referense

Jegyzőkönyvezett terepbejárások, interjúk célcsoportjai:

Személyes megkeresésre, jegyzőkönyvezett terepbejárásra a jelentősebb nagyságú területen gazdálkodó, meghatározó területhasználók (akik legtöbb esetben földtulajdonosok is), a területi természetvédelmi örök javaslataival megerősített helyi gazdálkodók esetében került sor.

A listát érintett Vízügyi Igazgatóságokkal és Vízgazdálkodási Társulatokkal, ágazati érdekképviselőkkel (Agrárgazdasági Kamara, Vadászkamara), területeket hasznosító szakmai szervezettel (Horgász Szövetség) és erdészettel (DALERD) egészítettük ki.

3.4.3. Egyeztetés hatósági és területi kezelő szervekkel

Lezajlott egyeztetések:

Fontosabb hozzászólások, kérdések és válaszok összefoglalása:

Gazdafórum: Körösök Völgye Látogatóközpont (5600 Békéscsaba, Széchenyi liget), 2014. augusztus 18., 10.00 óra

Hozzászólók: Körös-Vidéki Vízügyi Igazgatóság, DALERD ZRt., Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal, Körösi Vízgazdálkodási Társulat

Területkezelői, gazdálkodói, hatósági interjúk: Körös-Vidéki Vízügyi Igazgatóság, DALERD ZRt.

Önkormányzati kifüggesztésekre érkezett hozzászólások: -

Honlapon (www.respect.hu/natura) és emailen (natura@respect.hu) érkezett hozzászólások: -

Fontosabb kérdések, hozzászólások:

KÖVIZIG kérdései, észrevételei:

1. A csatorna felújításokra hogyan van mód?

Válasz: Ez valós probléma a természetvédelem és a vízügy között. Egy megoldási lehetőség, amely mindkét fél számára elfogadható, hogy ne az egész mederből kerüljön eltávolításra a növényzet és az iszap a kotrás során. Így a természeti értékek is megőrződnek és a vízszállítási képesség is nő.

2. A mederkezelésre vonatkozóan a KÖVIZIG megjegyezte, hogy a Köleséri-csatorna felső szakaszát (Köleséri tiltó felett) 2005-ben nádvagózták utoljára és a csatorna vízszállító képessége itt már 10 % alá csökkent. A Köleséri-csatorna alsó szakaszát a közfoglalkoztatási program keretében

(mintaprogram) tudták megkötönni. A Köleséri-csatorna vízmennyiségi problémáival kapcsolatban a vízügyi kezelő kifejtette, hogy a jelenlegi állapotban a Köleséri-csatornán nem érkezik víz Romániából, tehát nincs határon túli vízpótlás. Kétoldalú vizsgálatok, tervezések, egyeztetések, nemzetközi megállapodások szükségesek a vízgyűjtő román oldaláról történő vízátervezések megvalósításához. A vízügyi kezelő fontosnak tartja, hogy amennyiben a jelenlegi vízkormányzási gyakorlat, illetve a meder- és partkezelés gyakorlaton természetvédelmi szempontból módosításra lenne szüksége, a módosítás csak úgy végezhető, ha az Igazgatóság megismeri a természetvédelmi kezelő Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság észrevételeit, javaslatait és közösen egyeztetnek ezek megvalósíthatóságáról és várható hatásairól. Amennyiben az érkező módosítási javaslat nem sért KÖVIZIG érdekeket, ill. nem akadályozza, hogy a KÖVIZIG vízügyi kezelői feladatait ellássa, úgy a módosításra tett javaslatokat a vízügyi kezelő elfogadja, de ezeket a potenciális javaslatokat a vízügyi és természetvédelmi kezelőnek egyedileg kell egyeztetni.

Válasz: nem kerültek bele a tervbe kötelező érvényű természetvédelmi célú kezelési javaslatok a víztesteket érintő kezelési egységek esetében. A víztesteket érintő kezelési egységek vonatkozásában így a természetvédelmi és vízügyi kezelő egyeztetése alapján kiválasztható, hogy melyik önkéntesen vállalható kezelési javaslat hol és milyen formában valósítható meg.

3. A vízügyi kezelő általánosságban a kezelésében lévő csatornák vonatkozásában véleményt formált a kotrásra és üledék-kitermelésre, valamint a partkezelésre vonatkozó természetvédelmi célú kezelési javaslattal kapcsolatban, mely vélemény ebből kifolyólag a Köleséri-csatorna esetében is mérvadó. Az időbeli korlátozásként a kotrásra javasolt július 15. - november 1. közötti időszakkal részben egyetért és ha van rá lehetőség, akkor elfogadhatónak tartja. A javasolt térbeli korlátozást, azaz a kivitelezési, vagy fenntartási oldal kijelölését, tehát a rendszeresen egyik oldalról végzett fenntartást elfogadhatónak és alkalmazhatónak tartja, azonban az üledék-eltávolításra vonatkozó fenntartási tervben rögzített megvalósítási módszerrel nem ért egyet. Álláspontja szerint a belvizes csatornáknál elsődleges szempont a belvízlevezető képesség és ennek megfelelő kapacitásához a Köleséri-csatorna esetében szükség van a teljes mederkeresztszelvényre. A meder és partkezelésre vonatkozóan a vízügyi kezelő arra törekszik, hogy a csatorna egyik oldala tiszta, megközelíthető állapotú legyen, a másik oldala általában érintetlen (ökológiai oldal) maradjon. Célként fogalmazta meg, hogy a mederbe ne lógjon bele se a parti fák gyökere, se pedig az ága, ugyanis egy belógó ág összegyűjti a lefelé úszó vízi növényzetet és vízfolyást gátló akadályt okoz.

Válasz: A tervező a „Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok”, azon belül a vízgazdálkodáshoz kapcsolódó kezelési javaslatok között nem szerepeltetett kötelező érvényű kezelési előírás javaslatot. Ezek tehát önkéntesen vállalható kezelési előírás javaslatok. A terv készítő véleménye szerint a természetvédelmi és vízügyi kezelő egyeztetése mindenképpen szükséges, ami alapján kiválasztható, hogy melyik kezelési javaslat hol és milyen formában valósítható meg. Ezen túlmenően a tervekészítő a kezelési előírás javaslatba például a vízpótlással kapcsolatban konkrétan belefogalmazta, hogy az adott kezelési javaslatot a vízügyi kezelő Körös-vidéki Vízügyi Igazgatósággal közösen, a fenntarthatóság és a román vízügyi kezelővel folytatott érdekegyeztetés értékelésével lehet megvalósítani.

4. A vízügyi kezelő a fenntartási tervvel kapcsolatos általános észrevételeket is tett, melynek kapcsán kifejtette a hullámterek árvízi levezetésben betöltött szerepének, valamint az árvízi levezetés, mint funkció prioritásának jogszabályi háttérét, a töltések vízdali 10 méter széles előtereire vonatkozó korlátozások, előírások indokolatlanságát, valamint az inváziós növényfajok irtására vonatkozóan a mechanikai irtás eredménytelenségére, ill. a vegyszeres irtás hatékonyságára vonatkozó nézeteit és tapasztalatait.

Válasz: a megalapozó dokumentáció vízgazdálkodás fejezetébe a jogszabályi környezet egyes részei beépültek; a tervben nem kerültek bele olyan kötelező érvényű természetvédelmi kezelési

előírások, melyek a töltések 10 méter széles vízoldali előtereire vonatkoznának és akadályoznák a vízügyi kezelő munkáját.

DALERD Zrt kérdése, észrevétele:

1. Lesz-e támogatás a kieső bevételekre?

Válasz: Várhatóan lesznek, de még a pontos részletek jelen pillanatban nem ismertek.

MVH kérdése, észrevétele:

1. A Natura 2000-es támogatásoknál eddig csak országosan egységesen alkalmazott támogatási összegek voltak. Lesz ez differenciálva területenként?

Válasz: Az lenne az optimális, ha a Fenntartási tervekhez igazodva lenne a differenciálás, de ez még csak hosszú távú cél lehet. A területspecifikus támogatások lennének jók. Az önként vállalt kezelési javaslatokra plusz támogatásnak kellene járni, mivel az általában bevételkieséssel jár.

Körösi Vízgazdálkodási Társulat kérdése, észrevétele:

1. Nem jó, hogy egy csatorna felét kikotorják, a másik felét meg nem, mert gyorsan visszaáll az eredeti állapot.

Válasz: A feles kotrás jobb a semminél. Ha 10-20 évet visszamegyünk így a meder állapotát tekintve, az is megoldás. Itt is kompromisszum kell.